

Latentná ekonomika kultúrnej výmeny au pair¹

Miloslav Bahna²

Sociologický ústav SAV, Bratislava

Latent Economy of the Au Pair Cultural Exchange Programme. At the beginning of the 1990's the typical participants of the au pair scheme were predominantly middle-class girls from Western Europe. However, this has changed in the last decades and girls from Eastern Europe have prevailed in the au pair stays which continue to be defined as "cultural exchange". Thus the meaning of the term "au pair" has started to change, mainly because of the significantly different life experiences, material and structural backgrounds of au pairs from post-communist countries, such as Slovakia, the Czech Republic or Hungary, and because of the growing demand for a low-cost solution of child care in the West. The piecemeal transformation of the programme of cultural exchange to a part of the "child care strategy" in Western European countries gives the au pair scheme an economic dimension hidden behind the official definition of the programme.

This study, based on data from Internet agencies that mediate au pair stays, finds statistically significant differences in characteristics of an au pair from Eastern and Western Europe. It also states that there is coherence between the characteristics of au pairs and the economic situations of their countries of origin. The key differences in strategies of the "Eastern" and "Western" au pair are presented in the final typology.

Sociológia 2005, Vol. 37 (No. 5: 449-474)

Na jar v roku 1999 som mal možnosť stať sa súčasťou života zvláštnej komunity mladých ľudí. Počas piatich mesiacov som vo Viedni spoznal niekoľko rôznych a predsa podobných osudov. Mojimi sprievodcami boli dievčatá zo Slovenska, ktoré tu pracovali ako au pair. Cez deň sa starali o deti a domácnosť niektorej z úspešných viedenských žien a večer sa stretávali na jazykových kurzoch alebo v reštaurácii Rosenberger na Kärtner Strasse. Vreckové, ktoré si zarobili, predstavovalo približne spoločný príjem oboch ich rodičov na Slovensku. Boli v Rakúsku ako au pair napriek tomu, že Rakúsko v roku 1999 ešte au pair zo Slovenska neprijímalo. Nemali au pair víza, boli v Rakúsku len ako turisti. Na Slovensku poberali podporu v nezamestnanosti. Pololegálna forma existencie ich stmievala do špecifickej subkultúry, ktorá existovala mimo akýchkoľvek oficiálnych štatistík.

Fenoménu kultúrnej výmeny au pair dlho patril k témam, ktoré nevyvolávali výraznejší záujem sociológie. Tejto téme sa nielen na Slovensku doteraz venovali takmer výhradne novinári a autori propagačných materiálov agentúr sprostredkujúcich au pair pobyty. Napriek tomu, že au pair nie je v Európe novým fenoménom, prvé odborné spoločenskovedné texty venujúce sa mu aspoň okrajovo sa

v Británii, ktorá je pravdepodobne najobľúbenejšou au pair destináciou Európy, začínajú objavovať až na konci 90. rokov 20. storočia. (viď napr. Henshall Momsen, J., 1999; Cox, R., 1999)

Vzhľadom na problematickosť kvantitatívneho prístupu k tomuto ťažko meraťelnému fenoménu volí väčšina existujúcej odbornej literatúry skôr kvalitatívny prístup. (Např. Cox, R., 1999, 2000; Cox, R. – Narula, R., 2003; Hess, S., 2000; Hess, S. – Puckhaber, A., 2004; Williams, A. – Baláž, V., 2004 a iné.) V tejto štúdii si chceme položiť otázky, ktoré tento prístup nedokáže uspokojivo zodpovedať, prípadne si ich vôbec nekladie, hoci v súvislosti s odchodom au pair zo Slovenska ich považujeme za fundamentálne: Koľko au pair odchádza zo Slovenska a do ktorých krajín? Existujú aj au pair zo západných krajín? Aké sú rozdiely medzi slovenskými au pair a au pair z bohatších štátov?

Kvantitatívnejší aspekt získava naša analýza vďaka unikátnym dátam z internetových agentúr sprostredkujúcich au pair pobyty³. Tieto dáta umožňujú opustiť rovinu individuálnych skúseností a vedú k definícii fenoménu au pair ako vzťahu ekonomického, založeného na ponuke a dopyte. Kľúčovou časťou analýzy je porovnanie základných charakteristík a zastúpenia au pair pochádzajúcich z krajín západnej a východnej Európy, následné vytvorenie typológie au pair a poukázanie na ekonomické aspekty programu definovaného ako kultúrna výmena. Okrem spomenutých dát vychádzame tiež z vízových štatistík, autentických výpovedí au pair, z analýzy motivačných listov a propagačných materiálov sprostredkovateľských agentúr, ako aj zo zúčastneného pozorovania na stretnutí potenciálnych au pair v sprostredkovateľskej agentúre v Bratislave. Východiskovým zdrojom inšpirácie bolo niekoľkomesačné zúčastnené pozorovanie au pair vo Viedni v roku 1999 a 2000, ktoré podnietilo prvotný záujem o túto tému⁴.

Fenoménu au pair a možnosti jeho skúmania

Tradícia au pair pobytov

Väčšina hostiteľských krajín a au pair agentúr vychádza z viac ako 35 rokov starej definície au pair v dokumente Rady Európy *European Agreement on Au Pair Placement* (Európsky dohovor o umiestňovaní au pair) z roku 1969. Podľa tohto dokumentu je hlavným cieľom schémy au pair umožniť mladým ľuďom „zlepšiť si svoje lingvistické schopnosti, prípadne iné odborné znalosti, ako aj svoj celkový kultúrny rozhľad prostredníctvom bližšieho spoznania krajiny, v ktorej sú prijatí“. Au pair naopak poskytuje hostiteľskej rodine „služby pozostávajúce

¹ Tento text bol spracovaný na základe diplomovej práce Krátkodobá migrácia do zahraničia – Ekonomické dimenzie kultúrnej výmeny au pair. (Bahna, M., 2005) Táto rozsiahlejšia práca obsahuje niektoré údaje, na ktoré sa z priestorových dôvodov v tejto štúdii budeme len odvolávať. Ďakujem V. Krivému, M. Tižikovi a anonymným recenzentom za podnetné pripomienky k rukopisu tejto štúdie.

² Korešpondencia: Ing. Mgr. Miloslav Bahna, Sociologický ústav SAV, Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slovenská republika. E-mail: miloslav.bahna@savba.sk

³ Všetky použité dáta pochádzajú z verejne prístupnej inzercie na www stránkach agentúr. Pre účely tejto práce boli tieto verejne prístupné údaje z jednotlivých inzerátov hromadne spracovávané štatistickým softvérom.

⁴ Napriek pôvodnej snahe o rodovú neutralitu sme sa rozhodli používať au pair so ženským rodom, lebo au pair sú všeobecne vnímané ako dievčatá. Otázkou pomeru mužských a ženských au pair sa budeme neskôr zaoberať podrobnejšie.

z účasti na každodenných rodinných povinnostiach, pričom by tieto povinnosti nemali vo všeobecnosti zabrať viac ako päť hodín denne“ (European Agreement on Au Pair Placement, 1969) Z dnešného uhla pohľadu je zaujímavé, že v celom dokumente nie je zmienka o starostlivosti o deti, ktorú súčasný diskurz sprostredkovateľských agentúr považuje za hlavnú „pracovnú náplň“ au pair.

Definícia Rady Európy je reflektovaná aj v používanej definícii sprostredkovateľských agentúr, novinárov, ako aj v bežnom jazyku. Pod au pair rozumie slobodné mladé dievča alebo chlapca vo veku 17 až 30 rokov bez závislých osôb, ktorí chcú stráviť v zahraničí maximálne dva roky ako členovia hostiteľskej rodiny. Pre účely tejto práce budeme za au pair považovať každého, kto sa ako au pair definuje bez ohľadu na to, či pracuje ako au pair oficiálne alebo nie.

Termín au pair sa prvý raz objavuje vo Francúzsku na konci 19. storočia⁵. V tomto období mladé dievčatá z „dobrých rodín“ Nemecka alebo Anglicka odchádzali do Francúzska (často na základe príbuzenských sietí), aby sa zdokonaľili v jazyku Moliéra, spoznali kultúru a životný štýl Francúzska a prípadne zdokonalili deti domácich vo svojej materčine. Au pair bolo prostriedkom posilňovania a výmeny kultúrneho kapitálu a bolo charakteristické pre vyššie spoločenské vrstvy. Pobytu sa odohrávali medzi rodinami na podobnej spoločenskej a kultúrnej úrovni. Vyjadruje to aj samotný termín au pair⁶. Po prvej svetovej vojne sa umiestňovanie au pair rýchlo stalo populárnym aj v stredných triedach ako synonymum spoznávania odlišných kultúr v rodinnom prostredí za málo peňazí. Termín au pair sa stal univerzálnym a neprekladá sa.

Legislatívne vymedzenie au pair

Imigračná legislatíva (v Británii definovaná Home Office, v iných krajinách napr. dokumentom Rady Európy o umiestňovaní au pair z roku 1969) poskytuje legálny konštrukt a „oficiálnu líniu“, ktorá je ďalej skloňovaná sprostredkovateľskými agentúrami a inými inštitúciami, podieľajúcimi sa na organizovaní migrácie au pair. Vytvára a upevňuje pohľad, že účastníci poskytujú prácu v domácnosti, pretože sú „súčasťou rodiny“. Tento pohľad je oficiálne presadzovaný prostredníctvom au pair legislatívy a je prítomný aj tam, kde neplatí imigračná legislatíva, tak ako je to v prípade au pair pochádzajúcich z krajín EÚ, ktoré na pobyt nepotrebujú víza. V snahe odstrániť stigma spojenú s označením „domáci personál“ (domestic worker) sa s oficiálnou au pair definíciou identifikujú aj ľudia, ktorí nespádajú pod au pair schému. V Británii sú to napríklad občania z krajín mimo EÚ, nezahrnutých do au pair schémy. E. Newcombová (2004) uvádza príklad ženy z Paraguaja, ktorá prišla na interview pre jej výskum a sama

sa označovala ako au pair, hoci britská au pair schéma počítala len s au pair z vybraných krajín Európy. Túto skúsenosť potvrdzuje aj výskum viedenskej au pair scény v roku 1999 a 2000. Tu sa slovenské dievčatá, ktoré boli vo Viedni len ako turisti, jednoznačne definovali ako au pair, hoci pracovali vo viedenských domácnostiach ilegálne⁷. Podobné zistenia platia aj pre Nemecko, kde sa tiež veľká časť slovenských au pair zdržiava na turistické víza a teda pracuje ako au pair ilegálne. (Hess, S., 2000; Hess, S. – Puckhaber, A., 2004)

Oficiálnu definíciu au pair ako mladého, kultúrneho turistu, študenta jazyka, ktorý je flexibilný a je v krajine len prechodne, sprostredkovateľské agentúry reinterpretujú prostredníctvom zdôrazňovania dvoch odlišných aspektov – kultúrnej výmeny a pomoci v domácnosti – prvý vo vzťahu k au pair a druhý vo vzťahu k hostiteľským rodinám. Túto tendenciu zreteľne ilustrujú web stránky samotných agentúr. Na stránke www.aupairaustria.com po kliknutí na odkaz „au pair v Rakúsku“ čítame prvé vety: „Au pair znamená reciprocitu, a tak rozumieme aj vzťah medzi tebou a tvojou hostiteľskou rodinou. Staneš sa členom hostiteľskej rodiny a jej bežného života“⁸. V sekcii venovanej rodinám sa zasa v prvých vetách dozvedáme, že: „Au pair znamená veľkú podporu pri organizácii každodenného života. Predovšetkým pre rodičov s flexibilným pracovným časom predstavuje au pair ideálne riešenie“⁹. K podobným zisteniam prichádzajú aj Hessová a Puckhaberová (2004) vo svojich analýzach au pair diskurzu vytváraného tlačnými propagačnými materiálmi a Emma Newcombová (2004) pri analýze internetových au pair agentúr. Podobné konštatovanie platí o obraze au pair, ktorý prezentujú agentúry pôsobiace na Slovensku. Agentúra Student Agency uvádza, že „Au pair je slobodné dievča (chlapec), ktoré prichádza do cudzej krajiny za účelom zdokonalenia sa v jazyku, spoznania miestnej kultúry a nájdenia nových priateľov.“ Ďalej tvrdí, že „Au pair má status host'a, nejde teda o zamestnanie...“¹⁰. Obraz au pair, ktorý agentúry prezentujú smerom k hostiteľským rodinám a ktorý spravidla kontrastuje s tým, čo hovoria smerom k au pair, na stránkach slovenských au pair agentúr absentuje, pretože Slovensko nie je hostiteľskou krajinou au pair.

Realizované výskumy au pair a dostupné kvantitatívne dáta

Práce venujúce sa téme au pair tradične siahajú po kvalitatívnom prístupe. Viacerí autori konštatujú nedostatok kvantitatívnych údajov, problematická je aj

⁷ Oficiálna možnosť zamestnať sa ako au pair v Rakúsku existuje pre občanov Slovenska až od apríla roku 2001.

⁸ Tkanie posúva au pair do kategórie detí, vytvára neformálnu atmosféru a utvrdzuje oficiálnu definíciu – au pair ako kultúrna výmena.

⁹ www.aupairaustria.com, 28.2.2005

¹⁰ Príručka Au pair v Európe a USA, s. 8

⁵ Voľne podľa článku Au pair, viac ako storočná tradícia, <http://www.cij.lu/aupair.php>

⁶ au pair, fr. = na rovnakej úrovni

konštrukcia reprezentatívnej vzorky au pair populácie, keďže o jej zložení hovoria len nepresné odhady.

V tejto práci vychádzame z dvoch výskumov au pair realizovaných v Británii Rosie Coxovou (2001) a Emmou Newcombovou (2004). Prvý pracuje so vzorkou 144 au pair a druhý, realizovaný ako súčasť dizertačnej práce, s 22 respondentmi. Výskum nemeckej autorky Sabine Hesseovej (2000) pracuje so vzorkou desiatich slovenských au pair v Nemecku. Pravdepodobne jediné doteraz realizované výskumy au pair domácej proveniencie pracujú so vzorkou 67 (Williams, A. – Baláž, V., 2004) a 79 respondentov. (Filadelfiová, J., nepublikované)

Sekundárne dáta o fenoméne au pair poskytujú hlavne vízové štatistiky krajín prijímajúcich au pair. S ohľadom na au pair zo Slovenska je situácia odlišná podľa vízového režimu cieľovej krajiny a jej spôsobu vedenia štatistiky. Medzi najpodrobnejšie štatistiky patria vízové štatistiky Veľkej Británie, ktoré poznajú samostatnú kategóriu au pair víz. Vízové štatistiky USA registrujú univerzálnu kategóriu J1, do ktorej spadá okrem programu au pair aj populárny program Work and Travel. Au pair štatistiky Rakúska a Nemecka sa opierajú o údaje registrovaných au pair agentúr, a preto existuje podozrenie, že tieto čísla podhodnocujú reálne počty au pair v týchto krajinách (na čo upozorňuje napr. Hess, S., 2000).

Internetové databázy au pair uchádzačov

Predbežná analýza bratislavských sprostredkovateľských au pair agentúr priniesla zistenie, že táto oblasť je fragmentovaná a priemerný počet ročne sprostredkovaných au pair pobytov sa pohybuje rádovo v desiatkach, maximálne stovkách sprostredkovaní ročne pripadajúcich na jednu agentúru. Druhým problémom je regionálne pôsobenie agentúr. Zaoberanie sa dátami o pobytoch sprostredkovaných agentúrou by malo nejasnú výpovednú hodnotu s ohľadom na iné regióny.

Naopak, rešerš dostupných informácií na internete priniesla dve zistenia: a) sprostredkovateľské au pair agentúry existujúce na internete disponujú mimoriadne širokými katalógmi ponúkaných au pair – aj viac ako 15 000 aktívnych uchádzačov, b) informácie o uchádzačoch sú veľmi bohaté¹¹, pričom ich súčasťou sú aj motivačné listy, ktoré vnášajú do dát zaujímavý kvalitatívny pohľad. Z množiny siedmich rešeršovaných internetových agentúr sme vybrali tri na základe dvoch kritérií: a) počet uchádzačov v databáze¹², b) rozsah údajov o uchádzačoch. Podrobnejšie k charakteristikám analyzovaných internetových au pair agentúr vid' tab. č. 1 a Bahna (2005). Vďaka tomu, že nám tieto zdroje dát

¹¹ Napríklad v internetovej agentúre <http://www.eupair.com/> patrí medzi údaje zisťované o uchádzačovi aj informácia, či má priateľa/priateľku.

¹² Pre limitovaný priestor štúdie sa bližšie nezaobráme zistením, že podiel slovenských au pair vo všetkých analyzovaných dátach naznačoval celosvetové prvenstvo Slovenska v pomere dopytu au pair k počtu obyvateľov. Pre súhrnný prehľad vid' Bahna (2005).

umožnili pracovať s výrazne väčšou vzorkou, bolo možné uskutočniť porovnania charakteristík au pair podľa krajín¹³.

Tabuľka č. 1: **Sumárna štatistika skúmaných internetových au pair agentúr**

Au pair agentúra	Počet uchádzačov	Počet uchádzačov zo Slovenska	Počet údajov o uchádzačovi	Skúmané inzeráty
Agentúry použité v analýze				
www.aupairforum.com	16383	1581 (9,7%)	24	Všetky vložené inzeráty od 1.1.2002 do 30.9.2004
www.aclasaupairs.co.uk *	4405	463 (10,5%)	53	Inzeráty aktuálne 26.11.2004
www.greataupair.com	15624	305 (2,0%)	31	22.2.2005
Ostatné agentúry				
www.findaupair.com	9338	247 (2,6%)	-	22.2.2005
www.eaupair.com	6255	209 (3,3%)	-	22.2.2005
www.aupair-world.net	10629	332 (3,1%)*	-	22.2.2005
www.aupair-options.com	1699	59 (3,5%)	-	28.2.2005

* Agentúra sprostredkúva len au pair pobyty vo Veľkej Británii.

** Minimálny odhad na základe počtu uchádzačov zo Slovenska, ktorí chcú ísť ako au pair do Británie. Toto číslo je absolútne minimum, nakoľko databáza neumožňovala presne zistiť, koľkí zo slovenských au pair chcú ísť ako au pair aj do iných krajín.

Systémové predpoklady zamestnávania au pair

Dopyt po lacnej starostlivosti o dieťa

Rastúca zamestnanosť žien v krajinách západnej Európy je sprevádzaná poklesom verejných investícií do sociálnych služieb poskytujúcich starostlivosť o deti. (Např. Henshall Momsen, J., 1999; Cox, R., rukopis; Hess, S., 2000; Hess, S. – Puckhaber, A., 2004) Dôraz sa kladie na osobnú zodpovednosť jednotlivcov a rodín za výchovu detí a prichádza k (re) privatizácii týchto služieb. Rodiny sú často nútené sťahovať sa za prácou, čo obmedzuje ich prístup k širšej rodine a ostatným sociálnym sieťam, ktoré predtým poskytovali neplatenú starostlivosť. Toto vytvára dopyt po nových formách starostlivosti o deti aj preto, že muži stále odmietajú takéto bremeno niesť. (Newcombe, E., 2004) Ehrenreichová a Hochschildová uvádzajú, že oproti minulosti dnes omnoho viac žien prvého sveta vykonáva platenú prácu – kým v Spojených štátoch amerických v roku 1950

¹³ Pre otestovanie spoľahlivosti dát sme porovnali porovnateľné údaje z viacerých databáz – test potvrdil vysokú mieru súladu dát z rôznych zdrojov, ktorý sa prejavoval v zachovaní relatívnych rozdielov medzi krajinami napriek rozdielnosti úrovni niektorých absolútne zaznamenaných hodnôt, ktoré boli pravdepodobne spôsobené odlišnými formami zaznamenávania údajov o inzerentovi (každá z agentúr používala na zber údajov iný elektronický dotazník s odlišným poradím znakov a sprievodným textom).

pracovalo len 15% zo žien, ktoré mali deti vo veku šesť a menej rokov, dnes pracuje až 65% takýchto žien. „72% všetkých amerických žien je v súčasnosti zamestnaných. Sú medzi nimi staré mamy a sestry, ktoré by pred tridsiatimi rokmi zostali doma, aby sa starali o deti a príbuzných.“ (Ehrenreich, B. – Hochschild, A. R., 2003, s. 19)

Hessová a Purkhaberová k dôvodom zamestnávania au pair v Nemecku uvádzajú, že „mnoho pracujúcich žien hľadá au pair ako formu platenej domácej pracovnej sily, ktorá má pomôcť s prácou v domácnosti a výchovou detí“. (Hess, S. – Purkhaber, A., 2004, s. 7) Britský denník the Guardian v prílohe venovanej au pair, ktorá vyšla pri príležitosti oznámenia rozšírenia au pair schémy o ďalšie krajiny východnej Európy¹⁴, charakterizuje dilemu britskej domácnosti pri výbere spomedzi foriem starostlivosti o dieťa takto:

Šťastní to rodičia, ktorí si za 24 000 £ ročne môžu dovoliť vyžadovať profesionálny pestúnsky diplom skôr, než zveria svoje dieťa do opateri niekomu cudziemu. Iní si môžu dovoliť zaplatiť priemerne sumu 5 700 £ za miesto v jasliach, ktorá sa v niektorých častiach Londýna vyšplhá až na 15 000 £. Avšak pre väčšinu zamestnaných rodičov sú tieto čiastky privysoké. Odpoveď? Risknúť to s tinedžerkou z cudziny. Ona pravdepodobne nebude veľa vedieť o starostlivosti o dieťa a môže sa stať, že si do hosťovskej izby dovedie svojho priateľa drogového dílera, ale čože – aspoň je lacná. (Addley, E., 2002)

Do palety zdôvodnení rastúceho dopytu pridáva jedno aj Rosie Coxová (rukopis). Podľa nej je pre Britániu špecifická ideológia preferujúca formy starostlivosti suplujúce starostlivosť, ktorú normálne poskytuje matka. Táto preferencia je podľa nej aj dôvodom, prečo britské rodiny radšej siahnu po „individualizovanom“ riešení (au pair) než po niektorej z foriem kolektívnej starostlivosti (jasle) aj v prípade, ak je takáto forma starostlivosti dostupná. Existencia niektorej formy inštitucionalizovanej starostlivosti nie je v Británii samozrejmosťou. Coxová (rukopis) cituje Joshi a Davies a hovorí, že v roku 1992 mali vo Veľkej Británii len 2% detí mladšie ako 3 roky prístup ku subvencovanej forme starostlivosti v porovnaní s 20% vo Francúzsku a 85% v Dánsku. Iným dôvodom preferencie au pair či profesionálnej pestúanky (nanny) môže byť podľa R. Coxovej aj vyššia prestíž takejto formy starostlivosti. S au pair ako súčasťou riešenia starostlivosti o deti počítajú aj oficiálne vládne strategické plány Veľkej Británie ako napríklad *Inter-departmental childcare review: Delivering for children and families (Medzivládny prehľad starostlivosti o deti: poskytovanie služieb pre deti a rodiny)* s predhovorom Toniho Blaira, kde sa uvádza, že „pestúanky a au pair sú tiež súčasťou celkovej ponuky starostlivosti o deti“. (Ashton, C., et. al., 2002, s. 16)

¹⁴ Od 18.12.2002 bola množina krajín, ktorej občania mohli dostať au pair víza, rozšírená o Poľsko, Estónsko, Litvu, Lotyšsko, Bulharsko a Rumunsko.

Zamestnávanie au pair podobne ako využívanie iných druhov pomoci v domácnosti spravidla znamená pre ženy možnosť viacej sa venovať svojej pracovnej kariére, a teda predstavuje určitú formu emancipácie. Táto emancipácia ale nevedie k rovnomernejšiemu rozloženiu starostlivosti o deti a domácnosť v rámci rodiny, ale znamená jej presun na plecia (napríklad) au pair. Svojím spôsobom tak prispieva k pretrvávaniu rodových stereotypov, keď sa žena oslobodzuje od domácej práce len prostredníctvom zamestnávania inej ženy. Podľa výskumu Coxovej (rukopis) žiadna zo žien, ktorá zamestnáva au pair, neskúsila a ani nezamýšľala zapojiť do starostlivosti o dieťa aj svojho manžela.

Au pair výskum E. Newcombovej (2004) vo Veľkej Británii zisťuje, že až 68% au pair vnímalo ženu ako toho, kto dáva príkazy. Len 18% uviedlo, že príkazy dostáva v rovnakej miere od muža aj od ženy. Tieto tvrdenia dokresľujú osobné skúsenosti zo zúčastneného pozorovania au pair vo Viedni v roku 1999. Slovenské au pair dievčatá označovali svoje zamestnávateľky termínom „stará“, ktorá bola ako zadávateľka úloh výrazne menej obľúbená ako jej manžel prezývaný „starý“. „Starý“ bol pritom často charakterizovaný ako „flegmoš“ a „pohodák“. Podobne Hessová a Puckhaberová (2004) konštatuje, že to boli práve ženy „zamestnávateľky“, na ktoré smerovala kritika zo strany au pair najčastejšie.

Pre úplnosť treba uviesť, že medzi zamestnávateľky au pair nepatria len „zaneprázdnené pracujúce mamičky“, ale aj nepracujúce ženy, ktoré sa zamestnaním au pair odbremeňujú od domácich prác alebo od starostlivosti o deti. (Cox, R., 2000) Investícia do au pair predstavuje pre tieto ženy investíciu do životného štýlu.

Východná Európa – nový zdroj au pair

„O au pair sa tradične zvykne uvažovať ako o príjemných dievčatách zo stredných vrstiev, typicky Švédkach¹⁵, ktoré sú väčšinou blondíny s výrazným poprším. Táto predstava možno zodpovedala pravde v sedemdesiatych rokoch, dnešný obraz je určite iný.“ Takto začína sekciu svojej práce nazvanej *Kto sú au pair* Rosie Coxová a pokračuje:

Zloženie pracovnej sily au pair zaznamenalo dramatické zmeny v kontexte reorganizácie Európy. Po vzniku Európskej únie (EU) a Európskeho ekonomického priestoru (EEA) sa môžu obyvatelia väčšiny západoeurópskych krajín zamestnať v ľubovoľnom povolaní v partnerských krajinách bez víz a pracovného povolenia. Týmto sa au pair stalo ďaleko menej atraktívnym pre občanov týchto krajín. V tom istom čase pád berlínskeho múru umožnil ľuďom z krajín východnej Európy, ktoré sú súčasťou au pair schémy (...), opustiť svoj domov a stať sa au

¹⁵ Švédky naozaj predstavovali výraznú skupinu au pair v Británii ešte v roku 1993 (keď tvorili 18,8% zo vstupov na au pair víza, viac v tab. č. 5), predtým ako Česko a Slovensko „ovládlo“ tamojšiu au pair scénu.

pair v zahraničí. Pre mnohých z nich bolo stať sa au pair jediným dostupným zamestnaním v Británii. (Cox, R., rukopis)

Aj ďalší autori (napr. Cox, R. – Narula, R., 2003; Hess, S. – Puckhaber, A., 2004) zaoberajúci sa témou au pair konštatujú presun ťažiska programu au pair zo západnej Európy smerom na východ.

Nielen v Británii predstavujú au pair z východnej Európy významnú časť trhu. Hessová a Puckhaberová (2004) o situácii v Nemecku uvádzajú, že dievčatá zo Slovenska a východnej Európy začali od konca studenej vojny dominovať na nemeckom au pair trhu. Konštatujú odlišnú situáciu au pair z Východu a Západu, keď tvrdia, že „odlišné socio – ekonomické pozadia au pair z postindustriálnych krajín Západu a au pair z východných alebo južných krajín periferie spôsobuje enormné rozdiely medzi pozorovanými ženami“. (2004, s. 12) Podľa Hessovej a Puckhaberovej si „ženy z prvej skupiny užívajú takmer úplnú slobodu pohybu, zatiaľ čo transnacionálna mobilita tých druhých je značne obmedzená imigračnými politikami západných krajín“. (2004, s. 12)

Paradoxne si toto nevšímajú dostupné štúdie slovenských autorov a dokonca týmto tvrdeniam protirečia, keď uvádzajú, že „počet au pair v Británii je neznámy, pretože väčšina pochádza z EEA a nepotrebuje víza“. (Williams, A. – Baláž, V., 2004, s. 1817) Toto tvrdenie bolo s vysokou mierou pravdepodobnosti mylné v čase vzniku tejto štúdie v roku 2004 rovnako ako v roku 2001, keď tvorili občania EEA len okolo 30,6% vo vzorke výskumu au pair realizovaného R. Coxovou v Londýne. Naopak, krajiny mimo EEA tvorili podľa tohto výskumu 65,6% (Česko 23,3%, Slovensko 16,8%, Maďarsko 11,7% a Turecko 10,9%) a podiel krajín, ktoré neboli zahrnuté v au pair schéme, predstavoval 5,6% (napr. Poľsko 1,4%). Ešte silnejšie zastúpenie východnej Európy na trhu au pair zaznamenáva Jörs (2004) v Nemecku: východná Európa – 80%, Afrika – 10%, Južná Amerika – 5%, Ázia – 3%, EÚ 15% a USA – 2%. Dominanciu východoeurópskych a už vôbec nie slovenských dievčat v schéme au pair si nevšímajú ani novinové články domácej proveniencie.¹⁶

Destinácie slovenských au pair

Preferované destinácie slovenských au pair podľa údajov jednej z analyzovaných internetových databáz predstavuje tabuľka č. 2. Jednoznačne najpreferovanejšou destináciou slovenských au pair je Veľká Británia, s výrazným odstupom nasledujú Rakúsko a Spojené štáty. Exkluzívne sa na túto krajinu orientujú aj dva domáce výskumy au pair. (Williams, A. – Baláž, V., 2004; Filadelfiová, J., rukopis)

¹⁶ Napr. Práca au pair v denníku SME. (Hajdúchová, A., 2003) Podobné prehliadanie tohto faktu možno konštatovať aj v prostredí internetových au pair agentúr, kde bola spravidla na prvom mieste informácia pre au pair z krajín EÚ a až ďalej boli informácie pre záujemcov, ktorí boli z krajín mimo EÚ.

Rozdelenie uchádzačov podľa pohlavia umožňuje sledovať aj určité rozdiely v preferenciách krajín u mužov a žien. Tieto rozdiely sú najvýraznejšie pri Taliansku, Španielsku a Rakúsku¹⁷.

Tabuľka č. 2: **Preferované destinácie slovenských au pair podľa pohlavia**¹⁸

Preferovaná destinácia	Muži (%)	Ženy (%)	Spolu
Veľká Británia	54,9	39,6	42,5
Rakúsko	3,8	8,7	7,8
USA	5,2	4,9	4,9
Kanada	3,5	4,2	4,1
Taliansko	1,4	4,5	3,9
Holandsko	2,8	4,1	3,9
Francúzsko	2,8	4,1	3,9
Belgicko	3,1	3,6	3,5
Švajčiarsko	2,1	3,8	3,5
Írsko	4,2	3,1	3,3
Španielsko	0,7	3,4	2,9
Nemecko	2,1	2,6	2,5
Austrália	2,8	1,7	2,0
Ostatné	10,8	11,5	11,4

Zdroj: Au pair inzercia na www.aupairforum.com, september 2004, N = 1522, v skúmanom súbore muži tvorili 19% uchádzačov.

Dáta získané z internetových au pair agentúr poukazujú aj na regionálne rozdiely v preferenciách au pair destinácií. Existujúce rozdiely záujmu v rámci krajov Slovenska o štyri najobľúbenejšie au pair destinácie ilustruje tab. č. 3.

Veľká Británia je jednoznačne najpreferovanejšou destináciou vo všetkých krajoch Slovenska – podiel záujemcov o au pair v Británii sa pohybuje od 34,4% v Trnavskom kraji po 47,2% v Trenčianskom kraji. (Tab. č. 3) Ako najjasnejšie regionálne diferencovaný sa javí záujem o au pair destináciu Rakúsko. Pri jeho voľbe podľa všetkého má úlohu geografická blízkosť, keď kraje hraničiace s Rakúskom – Trnavský (14,8%) a Bratislavský (8,9%) – spolu s Trenčianskym (10,3%) dosahujú aj najvyššiu mieru záujmu o túto destináciu. O au pair v USA zas prejavovali najväčší záujem inzerenti pochádzajúci z Prešovského (9,0%)

¹⁷ Toto pozorovanie korešponduje s výsledkami reprezentatívneho výskumu realizovaného agentúrou GFK v júni 2004, kde odpovede na otázku V ktorej krajine by ste sa chceli narodiť a prežiť váš život? naznačovali silnejšie preferencie žien pre Taliansko a Španielsko. Zaznamenaný rozdiel medzi mužmi a ženami by mohol naznačovať existenciu predstavy o atraktívnych, prípadne sobášachtivých potenciálnych partneroch v týchto sľutých krajinách.

¹⁸ Au pair mal možnosť vybrať skupinu cieľových krajín, údaje v tabuľke zobrazujú prvú zo zvolených destinácií.

a Košického kraja (6,3%). Obľúbenosť USA na východnom Slovensku môže hovoriť o absencii úvahy o „blízkosti“ au pair destinácie (ktorá určite má svoju úlohu pri výbere Rakúska v Trnavskom kraji). Preferencia USA na východnom Slovensku môže súvisieť aj s pozitívnou historickou skúsenosťou s vysťahovalectvom do USA v 20. a 30. rokoch 20. storočia.

Tabuľka č. 3: **Preferované destinácie slovenských au pair podľa krajov v %**

	Bratislav- ský	Trnavský	Trenčian- sky	Nitrian- sky	Žilinský	Bansko- bystrický	Prešov- ský	Košický	Spolu
Veľká Británia	39,7	34,4	47,2	42,4	46,8	36,3	44,7	43,9	42,5
Rakúsko	8,9	14,8 [++]	10,3	7,9	4,2 [-]	4,7	7,0	7,6	7,9
USA	2,2	6,3	4,1	2,6	3,7	5,8	9,0 [++]	6,3	5,0
Kanada	3,9	7,0	4,6	4,2	2,8	3,5	3,5	4,0	4,1
Ostatné	45,3	37,5	33,8 [-]	42,9	42,6	49,7 [++]	35,7	38,1	40,6
N	179	128	195	191	216	171	199	223	1502

Zdroj: Au pair inzercia na www.aupairforum.com, september 2004, použitá známková schéma založená na adjustovaných reziduách, znamienka vyjadrujú hladinu významnosti rozdielov: [+] / [-] výchylka na hladine významnosti 0,05, [++] výchylka na hladine 0,01, neoznačené pole neobsahuje štatisticky významný rozdiel.

Tab. č. 4 a č. 5 sumarizujú najpresnejšie štatistické údaje, ktoré sú z európskej au pair scény k dispozícii. V evidencii britskej imigračnej štatistiky sú samostatne vedené osoby vstupujúce do Británie ako au pair, medzi ktorými mohli byť od roku 1992 aj občania bývalého Československa a ďalších krajín sovietskeho bloku. V tab. č. 4 sledujeme kľúčový podiel občanov Slovenska a Česka, ktorý narástol zo 17% v roku 1992 až na 70% v roku 1998 a v roku 2002 stále predstavoval 68% zo všetkých vstupov na au pair víza. Je dôležité upozorniť na to, že v štatistike nie sú uvádzaní občania EÚ a EEA, ktorí môžu aj ako au pair prichádzať do Británie bez víz.

Odhadnúť vývoj podielu občanov západnej Európy na britskej au pair scéne pomáha tab. č. 5. Vďaka výnimočnej pozícii Švajčiarska, ktoré nie je súčasťou EEA a zostáva tak po celé sledované obdobie vo vízových štatistikách Británie, môžeme sledovať trvalý pokles počtov au pair z tejto krajiny. Podiel vstupov do Británie, ktorý tvorili švajčiarski občania, držiteľia britských au pair víz, klesol medzi rokmi 1990 a 2002 z 13,0% na 0,5%. Podobný vývoj zaznamenali aj Rakúsko a Nórsko, kde je možné konštatovať mierny pokles medzi rokmi 1990 a 1993. To, že príklad Švajčiarska pravdepodobne dobre reprezentuje klesajúci trend au pair zo západnej Európy, potvrdzuje konfrontácia s výskumom londýnskej au pair scény v roku 2001. Ten naznačuje, že aj podiel au pair zo Švédska,

ktoré sa naposledy objavuje v štatistike v roku 1993 a predstavuje 18,8% vstupov s au pair vízami, výrazne poklesol na asi 3,6%. (Cox, R., rukopis)

Tabuľka č. 4: **Au pair vstupujúci do Británie zo štátov východnej Európy**

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Slovensko a Česko spolu ¹⁹	1870	3690	5520	7630	9070	10670	11130	9220	7610	7330	8710	-
Slovensko ²⁰	-	-	1830	3380	4460	4850	-	-	2380	1800	3140	-
Česko	-	-	2430	3870	4320	5470	-	-	5230	5530	5570	-
Podiel Česko-slovenska (%)	17	29,1	58,7	65,2	67,7	69,7	70,0	63,2	59	61,1	68	-
Maďarsko	910	1450	1590	1750	2020	2290	2180	2440	2670	2860	2680	-
Slovinsko	-	-	180	120	100	110	-	-	100	95	90	-
Spolu au pair víza	11000	12700	9400	11700	13400	15300	15900	14600	12900	12000	12800	15300

Zdroj: Home Office, počet vstupov cestujúcich do UK ako au pair podľa národnosti, 1992 – 2003.

Podiel Turecka na au pair v Británii zostáva dlhodobo stabilizovaný na relatívne nízkej úrovni, čo je pravdepodobne spôsobené dostupnosťou iných kanálov vedúcich na pracovný trh Veľkej Británie a možno aj nižším dopytom britských rodičov po starostlivosti o dieťa pochádzajúcej z moslimskej krajiny.

Dáta, ktoré poskytujú imigračná štatistika v tabuľke č. 4 a č. 5, potvrdzujú už konštatovaný trend „vytláčania“ západných au pair z „trhu práce au pair“ a ich nahrádzanie au pair z Východu. Pritom treba povedať, že na pracovnom trhu Veľkej Británie ako na najatraktívnejšom v Európe pracuje ešte stále pravdepodobne najviac dievčat zo Západu – okolo 30% v roku 2001 (Cox, R., rukopis) oproti odhadovaným 2% v Nemecku. (Jörs, R., 2004)) Je to podľa všetkého práve pridaná hodnota anglického jazyka, ktorá umožňuje Británii uzatvárať svoj au pair trh voči „neželaným“ au pair²¹ – napríklad z krajín bývalého Sovietskeho zväzu, ktorý tvoria významnú skupinu au pair v Nemecku.

Imigračná štatistika poukazuje aj na výnimočnosť slovenskej účasti na trhu au pair. Z analýzy internetových au pair agentúr vyplývajúce tvrdenie o celosvetovom prvenstve Slovenska v pomere ponúk au pair k počtu obyvateľov (Bahna, M.,

¹⁹ Údaje z rokov 1992 – 1997 obsahujú aj držiteľov pôvodných československých pasov, preto sa súčet počtu vstupov z Česka a Slovenska v týchto rokoch nerovná súčtu vstupov z Česka a Slovenska.

²⁰ Pokles au pair zo Slovenska v rokoch 1997 a 2000, resp. 2001 bol podľa všetkého odrazom zavedenia vízovej povinnosti pre občanov SR v októbri 1998 a s ním súvisiace prísnejšie posudzovanie žiadostí o au pair víza.

²¹ Hoci Británia v roku 2002 rozšírila svoju au pair schému o krajiny východnej Európy ako Rumunsko a Bulharsko, stále zostáva jedinou krajinou EÚ, ktorá obmedzuje možnosť vydania víza au pair len na určitú skupinu krajín.

2005) môžeme na základe imigračnej štatistiky zosilniť. V niektorých rokoch (napr. v roku 1996, vid' tab. č. 4) tvorili au pair zo Slovenska aj pravdepodobne absolútne najväčšiu skupinu au pair prichádzajúcu do Británie²².

Tabuľka č. 5: Au pair vstupujúci do Británie zo štátov západnej Európy a Turecka

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Švajčiarsko	1040	880	820	730	530	480	420	360	-	-	260	220	70
Rakúsko ²³	830	720	680	660	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Švédsko	1840	2020	2260	2390	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nórsko	940	960	980	770	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Turecko	1090	980	790	440	550	780	1050	1210	1420	1390	1330	1040	940
Podiel Švajčiarska (%)	13,0	11,4	7,5	5,7	5,6	4,1	3,1	2,4	-	-	2,0	1,8	0,5
Spolu au pair	8010	7720	11000	12700	9400	11700	13400	15300	15900	14600	12900	12000	12800

Zdroj: Home Office, počet vstupov cestujúcich do UK ako au pair podľa národnosti, 1990 – 2002.

Dáta, ktoré sú k dispozícii pre iné obľúbené destinácie slovenských au pair – Nemecko a USA, nie sú z uvedených dôvodov rovnako presné ako dáta za Veľkú Britániu. Podľa údajov S. Hessovej (2000, 2004) bolo v roku 1999 vydaných viac ako 2500 nemeckých au pair víz pre občanov Slovenska, o rok neskôr to bolo okolo 1700 víz. V roku 1999 podľa Bundesanstalt für Arbeit (Národný úrad práce) bolo v Nemecku 27 376 au pair, z ktorých 13 900 (51%) pochádzalo z krajín mimo EÚ. Podľa Hessovej sa tieto čísla opierajú len o hlásenia licencovaných au pair agentúr, pričom uvádza, že podľa nemeckých neziskových agentúr od polovice deväťdesiatych rokov tvoria východoeurópske dievčatá až 90% zo všetkých uchádzačov o au pair v Nemecku. (2004) Iné zdroje (napr. Jörs, R., 2004) hovoria o 80% zastúpení východnej Európy na nemeckej au pair scéne. Medzi benefity Nemecka, okrem povesti bohatej krajiny a geografickej blízkosti, patrí aj to, že nemčina je na Slovensku druhým najvyučovanejším cudzím jazykom. Podľa rozhovorov s au pair platí, že tie, ktoré sú si svojou nemčinou istejšie než angličtinou, si volia za destináciu práve Nemecko, Rakúsko alebo Švajčiarsko.

Údaje amerického U. S. Citizenship and Immigration Services hovoria o 8798 a 8149 vydaných J1 vízach v rokoch 2002 a 2003. Je pravdepodobné, že väčšia

časť z vydaných J1 víz patrí účastníkom programu Work and Travel, ktorý je mimoriadne obľúbený medzi slovenskými vysokoškolákmi.

Citované štatistiky naznačujú existenciu niekoľkých súvisiacich trendov. Od otvorenia au pair schémy v Británii uchádzačom z východnej Európy začína dovtedy stabilizovaný záujem západných dievčat o au pair klesať. Na ich miesta prichádzajú nové au pair z východnej Európy, ktoré profitujú z imidžu Východu ako priestoru prežívajúcich tradičných hodnôt, kde starostlivosť o domácnosť a o mladších súrodencov je samozrejmosťou súčasťou životnej skúsenosti dievčat. Pôvodný predpoklad o rovnakom sociokultúrnom statuse vysielajúcej a prijímajúcej rodiny prestáva platiť. Hnacou silou au pair výmeny sa začína stávať ekonomický kalkul – na jednej strane au pair z Východu, ktorá má záujem o účasť na blahobyte hostujúcej krajiny a rodiny na strane druhej, pre ktorú sa nová, na všetko pripravená, flexibilná, poslušná a lacná au pair stáva nevyhnutnosťou pri udržaní ekonomického štandardu alebo životného štýlu.

Profil au pair podľa krajiny pôvodu

Hypotézu o existencii súvislosti medzi ekonomickou úrovňou krajiny a typom au pair z nej pochádzajúcich sa pokúša overiť analýza tých charakteristík uchádzačov o au pair pobyt, ktorú umožňuje povaha spracovávaných dát. V tejto časti práce budeme preto hľadať súvislosť medzi krajinou pôvodu au pair a priemerným vekom uchádzačov, podielom au pair s predošlou au pair skúsenosťou, podielom mužov v au pair dopyte, ochotou vykonávať domáce práce a plánovanou dĺžkou pobytu. Analyzované dáta naznačujú, že napriek značným regionálnym rozdielom (na Slovensku napr. medzi Bratislavským a Prešovským krajom) je problematické nájsť štatisticky významné rozdiely v sledovaných charakteristikách au pair z rôznych regiónov Slovenska. Naopak, rozdiely medzi au pair z rôznych krajín, ktorými sa budeme zaoberať v tejto časti, sú spravidla štatisticky významné²⁴.

Graf č. 1 zobrazuje priemerný vek a HDP krajiny uchádzačov. Najmladší au pair pochádzajú z Fínska a Dánska (priemerný vek 19,8 rokov). Priemerný vek pod 21 rokov majú ešte au pair z Rakúska, Nemecka a Švédska. K au pair s priemerným vekom medzi 22 a 23 rokov patria pobaltské štáty, Slovensko, Kanada, Poľsko, Juhoafrická republika a Česko. Najstarší au pair uchádzači sú z afrických krajín (okrem JAR), z Rumunska (24,7 rokov) a z Bulharska (25,8 rokov). Veľmi podobný obraz dostávame, aj keď porovnávame len vek uchádzačov, ktorí nedisponujú predošlou au pair skúsenosťou²⁵.

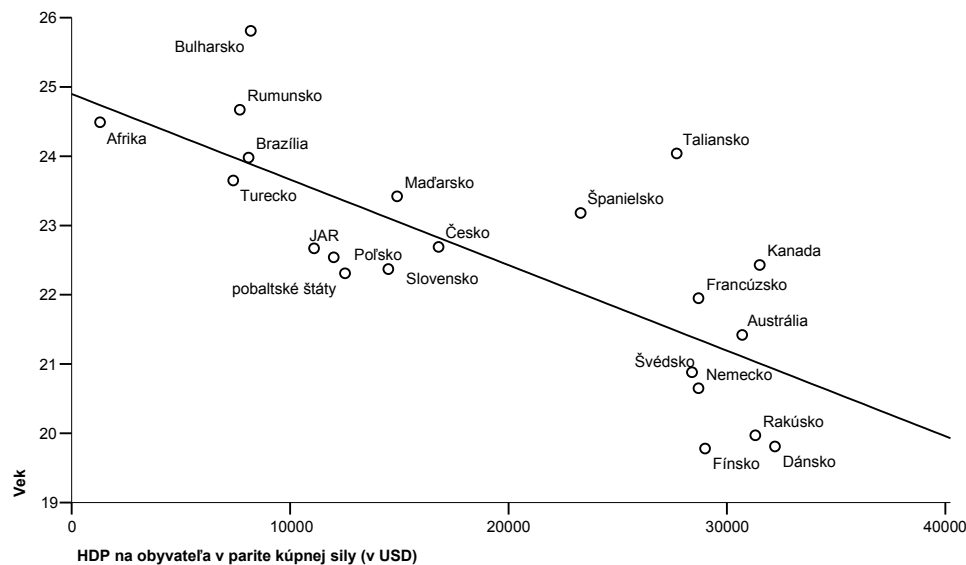
²² Toto prvenstvo mohli v tom čase ohroziť len au pair z Nemecka, ktoré ale nie sú v žiadnej oficiálnej štatistike zachytené. Výskum R. Coxovej odhaduje ich podiel v roku 2001 na 13,9%, keď tvorili tretiu najpočetnejšiu skupinu au pair za Českom (23,3%) a Slovenskom (16,8%) (rukopis).

²³ Rakúsko, Švédsko a Nórsko sa v roku 1993 stali súčasťou EEA a prestali byť evidované vo vízových štatistikách Británie.

²⁴ Zdá sa teda, že v medzinárodnom porovnaní sú si au pair z jednotlivých krajín v sledovaných charakteristikách podobnejšie, ako by to naznačovali existujúce vnútroštátne regionálne rozdiely. Podrobnejšia analýza súvislosti medzi dopytom po au pair, nezamestnanosťou a regiónom pôvodu na Slovensku, v Čechách a v Nemecku je uvedená v Bahna (2005).

²⁵ Priemerný vek au pair bez predošlej skúsenosti je nižší, opísané rozdiely však zostávajú zachované. Vyšší vek au pair teda nie je spôsobený vyšším zastúpením au pair s predošlou skúsenosťou. (Vid' Bahna, M., 2005)

Graf č. 1: Priemerný vek au pair a HDP na obyvateľa²⁶

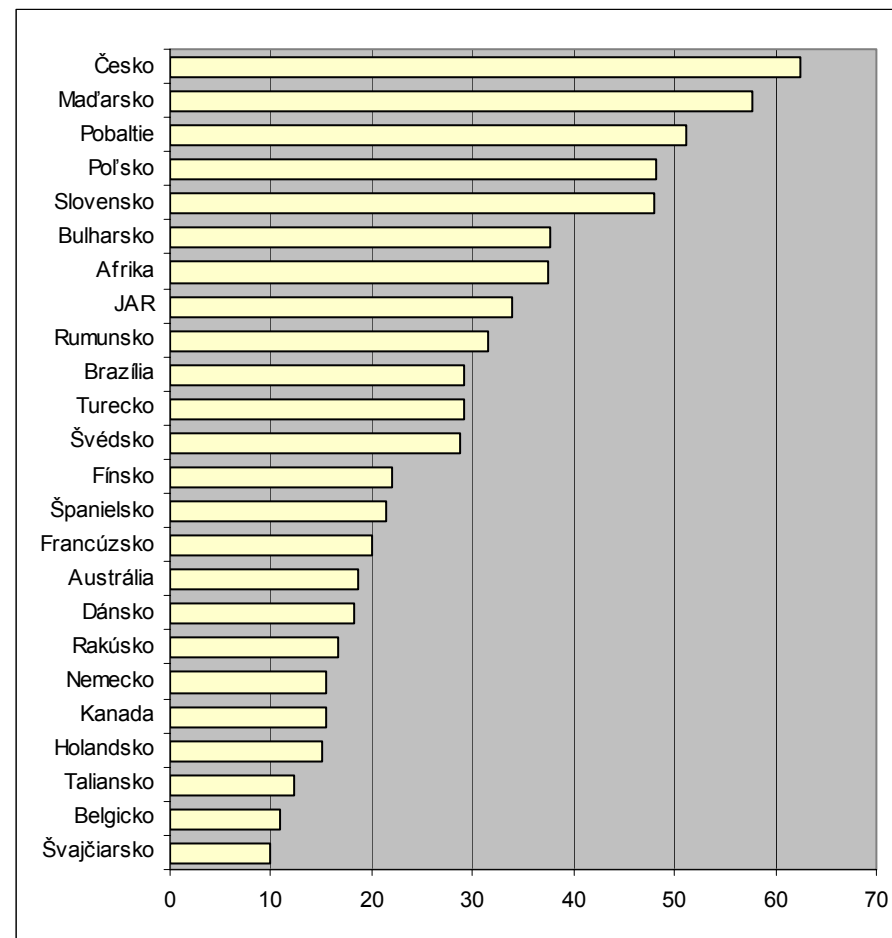

Zdroj: aupairforum.com, N = 6749, stav 30.9.2004, <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/>
 Pearsonov koeficient korelácie medzi HDP na obyvateľa a priemerným vekom $r = -0,759$, významný na 0,001 hladine.

Podiel uchádzačov s *predošlou au pair skúsenosťou* zobrazuje graf č. 2. V spodnej časti grafu sa nachádzajú uchádzači z krajín západnej Európy s podielom záujemcov, ktorí sa usilujú o opätovný au pair pobyt v rozmedzí od 9,8% (Švajčiarsko) po 28,8% (Švédsko). Naopak, au pair z krajín strednej Európy ako Slovensko, Poľsko, pobaltské štáty, Maďarsko a Česko vykazujú podiel záujemcov s predošlou au pair skúsenosťou v rozmedzí 48,1% (Slovensko) až 62,4% (Česko). Treba uviesť, že dôležitejšia než absolútne čísla je súvislosť, ktorú graf č. 2 naznačuje. Absolútne hodnoty môžu byť skreslené tým, že absolventi au pair pobytu sú už skúsenejší a pre svoj ďalší au pair pobyt skôr volia možnosť nájsť si rodinu samostatne cez internet oproti au pair bez predošlej skúsenosti, ktorí hľadajú rodinu cez sprostredkovateľskú agentúru. Túto úvahu nepriamo potvrdzuje porovnanie dát získaných z databázy www.aupairforum.com s databázou www.aaclassaupairs.co.uk – hoci boli v tomto prípade absolútne hodnoty uchádzačov s predošlou au pair skúsenosťou nižšie o cca 50%, poradie krajín bolo takmer zhodné s poradím na grafe č. 2.

²⁶ HDP na obyvateľa pre Afriku a pobaltské štáty bolo vypočítané ako vážený priemer HDP na obyvateľa v týchto krajinách.

Graf č. 2: Podiel uchádzačov s predošlou skúsenosťou ako au pair v %

Zdroj: aupairforum.com, N = 9333, stav 30.9.2004, Pearsonov koeficient korelácie medzi HDP na obyvateľa a existenciou au pair skúsenosti $r = -0,636$, významný na 0,002 hladine.

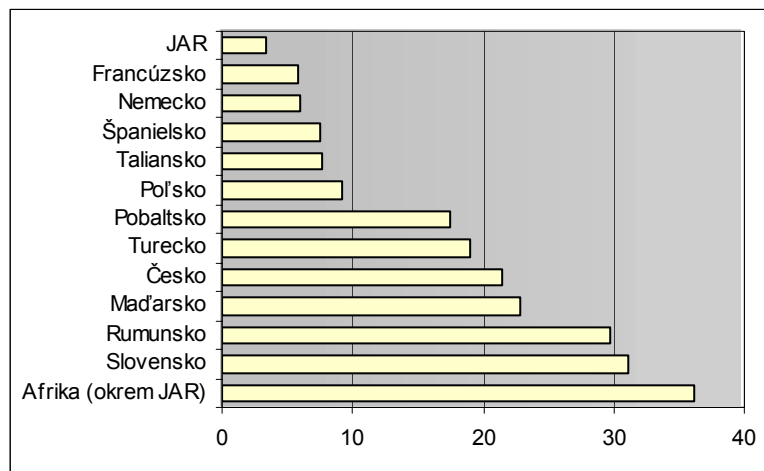
Zaujímavou otázkou je *podiel mužov* na au pair populácii. Ich zastúpenie medzi au pair uchádzačmi ukazuje graf č. 3.

Opäť vidíme vzorec, ktorý už poznáme z grafov č. 1 a č. 2. Na jednom konci spektra sú krajiny západnej Európy s podielom mužských záujemcov na úrovni 5,9% (Francúzsko) až 7,6% (Taliansko). Na druhom konci sa nachádza Česko (21,4%), Maďarsko (22,9%), Rumunsko (29,8%) a Slovensko (31,1%). Mimo

tradičnej schémy sa ocitajú Poľsko s podpriemerným (9,2%) a JAR s mimoriadne nízkym (3,4%) zastúpením mužov.

Graf č. 3: Podiel mužských uchádzačov o au pair v Británii podľa krajín v %

Zdroj: aclassaupairs.co.uk, N = 3535, stav 26.11. 2004, Pearsonov koeficient korelácie medzi HDP na obyvateľa a podielom mužských uchádzačov (bez JAR²⁷) $r = -0,808$, významný na 0,001 hladine.

Nízky podiel mužských uchádzačov zo západných krajín poukazuje na to, že au pair bolo a stále zostáva definované ako práca pre ženy. O túto predstavu sa dlho opierala aj au pair legislatíva – napríklad britská au pair schéma začala s mužskými záujemcami počítať až od roku 1993. (Cox, R., rukopis) Naopak, vyššie zastúpenie mužov v dopyte z chudobnejších krajín bude pravdepodobne spôsobené tým, že au pair je jedna z mála ciest získať legálne prácu v cieľovej krajine. Graf č. 3 je teda skôr odrazom nedostatku iných príležitostí zamestnať sa než vyššieho záujmu chlapcov z Východu o deti a domáce práce.

Opäť platí, že dôležitejší je podiel mužských záujemcov v porovnaní medzi krajinami než absolútne zaznamenané úrovne zastúpenia mužov. Ostáva tiež pripomenúť, že graf č. 3 zobrazuje stranu ponuky au pair a nie je zrkadlom samotného au pair trhu v Británii. Všetky nám známe doteraz realizované výskumy au pair zaznamenali v teréne nižší podiel mužských au pair. Rosie Coxová a Rheka Narulová vo výskume v Londýne z roku 2001 zaznamenali 3,6% mužov zo vzorky 144 au pair (2003). Emma Newcombová (2004) vo výskume v oblasti

Oxfordu v Anglicku zaznamenala podiel mužov 4,8% na vzorke 21 respondentov. Výskum slovenských au pair, ktorí sa vrátili z Británie, našiel 10,5% mužov na vzorke 67 respondentov (Williams, A. – Baláž, V., 2004) a výskum Medzinárodného strediska pre štúdium rodiny realizovaný v roku 1998 v Anglicku pracuje so vzorkou 79 respondentov s podielom mužov 2,5%. (Filadelfiová, J., rukopis)

Dôvodom nadhodnotenia zastúpenia mužov v ponuke au pair bude pravdepodobne trend prevyšujúcej ponuky zo strany mužov nad reálnym dopytom zo strany rodín zamestnávajúcich au pair. Na existenciu stereotypov voči mužom ako au pair poukazuje aj literatúra. (Např. Cox, R., rukopis; Hess, S. – Puckhaber, A., 2004) V zamestnávaní au pair záujemkyne podľa všetkého profitujú zo všeobecne akceptovaného stereotypu, že každá žena vie vykonávať domáce práce, alebo sa vie starať o deti. Rosie Coxová na základe svojho výskumu v Londýne v roku 2001 na margo mužských au pair poznamenáva, že žiaden zo zamestnávateľov, s ktorým sa rozprávala, by nebol ochotný zamestnať muža. Zhodovali sa v presvedčení, že muž, ktorý by sa chcel starať o malé deti, je „pervert“ (rukopis).

Ťažšiu zamestnateľnosť au pair mužov konštatujú aj propagačné materiály na Slovensku pôsobiacej agentúry Student Agency. Slabý dopyt po mužských au pair sa potom prejavuje vo vyšších požiadavkách na nich kladených – príručka *Au pair v Európe a USA* definuje potrebnú úroveň angličtiny pre chlapcov ako „komunikatívnu“, u dievčat stačia „min. základy“, podobne dĺžka pobytu je pre chlapcov 12 – 24, pre dievčatá je rozpätie až 6 – 24 mesiacov²⁸. Vek je stanovený pre chlapcov rozpätím 20 – 27 a pre dievčatá 18 – 27 rokov.

Mužskí au pair uchádzači sú v ťažkej pozícii – domáce práce a starostlivosť o deti sú očakávanou náplňou práce au pair a zároveň definované ako „ženská robota“. Stereotyp ženy – ako matky a gazdinky je tak kultúrnym kapitálom dievčat, ktorý im zabezpečuje silnú konkurenčnú výhodu oproti ich chlapčenským kolegom²⁹.

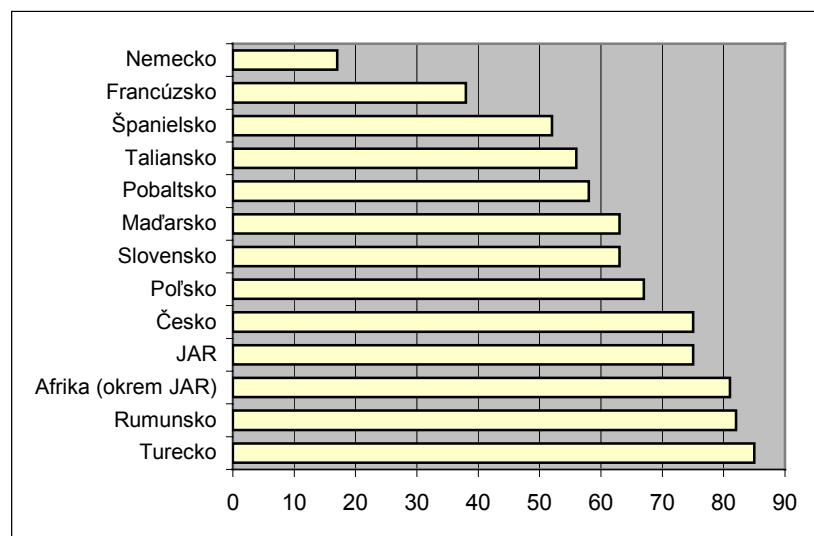
Vďaka podrobnosti dotazníka, ktorý musia uchádzači o au pair vyplniť na aclassaupairs.co.uk, bolo možné zostaviť graf č. 4 znázorňujúci podiel au pair, ktorí deklarovali ochotu vykonávať „ľahké domáce práce“. Aj na grafe č. 4 sa opakuje vzorec z grafov č. 1 až 3. Najnižšiu ochotu vykonávať domáce práce prejavili uchádzači z Nemecka (17%), Francúzska (38%), Španielska (52%) a Talianska (56%). Krajiny strednej Európy a pobaltské krajiny prejavili priemernú ochotu a najvyššiu ochotu pomáhať v domácnosti deklarujú uchádzači z Afriky (81%), Rumunska (82%) a Turecka (85%).

²⁷ JAR vykázalo mimoriadne nízke zastúpenie mužov, jej zaradením je korelácia menej výrazná, no stále štatisticky významná. Jedno z možných vysvetlení nízkeho zastúpenia mužov by mohlo byť, že au pair z tejto krajiny sú prevažne príslušníčky bielej menšiny, o životnej úrovni ktorej nehovori priemerné HDP tejto krajiny.

²⁸ Rodiny majú spravidla záujem prijímať au pair na čo najdlhšiu dobu, čím sa snažia vyhnúť častému striedaniu spojenému s potrebnou adaptáciou nových au pair.

²⁹ Potenciálny priestor pre au pair muža ale existuje např. v neúplnej rodine zamestnanej matky so synom, pre ktorú takýto au pair môže poslúžiť ako mužský vzor pre jej dieťa. (Bahna, M., 2005)

Graf č. 4: Podiel uchádzačov o au pair v Británii ochotných vykonávať „light housework“

Zdroj: podľa aclassaupairs.co.uk, N = 3535, stav 26.11. 2004, Pearsonov koeficient korelácie medzi HDP na obyvateľa a ochotou vykonávať „light housework“ $r = -0,853$, významný na 0,001 hladine.

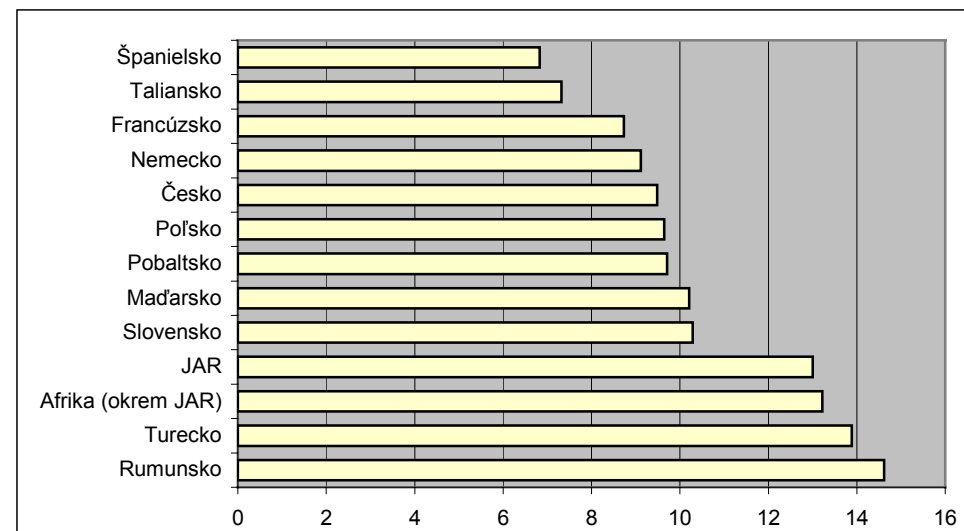
Dáta v grafe č. 4 ukazujú, že ochota vykonávať „ľahké domáce práce“ je jasnou konkurenčnou výhodou au pair z chudobnejších krajín a bude zrejme jednou z príčin ich veľkej obľúbenosti u hostiteľských rodín. Naopak, prílišná ochota au pair z Východu pomáhať s domácimi prácami a prípadne suplovať prácu upratovačky môže vytvárať zvýšené očakávania na objem práce, ktorý je od au pair možné požadovať. Tieto očakávania zrejme nekorešpondujú s predstavami západných au pair a pravdepodobne sú aj jednou z príčin klesajúcej obľúbenosti programu au pair v západných krajinách.

Na záver charakteristík uchádzačov o au pair uvádzame graf č. 5 zobrazujúci plánovanú priemernú dĺžku pobytu. Kým priemerný záujemca zo Španielska plánuje zostať au pair v priemere 6,8 mesiacov, jeho kolega z Rumunska túži stráviť v zahraničí viac ako dvojnásobok – 14,6 mesiacov. Je zrejme, že graf č. 5 nepoukazuje na odlišnú schopnosť zvládnuť cudzí jazyk – kde by Rumuni patrili k tým, čo sa jazyk učia ťažšie, kým Španieli by túto úlohu zvládali hravo³⁰.

³⁰ Validitu údajov v grafe č. 5 potvrdzujú aj dáta z druhej skúmanej au pair agentúry, uvedené v Bahna (2005).

Graf č. 5 podobne ako grafy č. 1 až č. 4 je deklaráciou odlišných stratégií s au pair spojených a pozorované rozdiely mimoriadne presvedčivo negatívne korelujú s výškou HDP štátu, z ktorého uchádzač pochádza.

Graf č. 5: Plánovaná priemerná dĺžka pobytu uchádzačov o au pair v Británii v mesiacoch

Zdroj: podľa aclassaupairs.co.uk, N = 3535, stav 26.11. 2004, Pearsonov koeficient korelácie medzi HDP na obyvateľa a plánovanou dĺžkou pobytu $r = -0,82$, významný na 0,001 hladine.

Typológia au pair

Typy au pair stratégií

Analýza au pair databáz dopytu ukázala, že naozaj existujú významné odlišnosti v charakteristikách au pair, ktoré nám povaha použitých dát umožnila porovnávať. Predpoklad o existencii „východnej“ a „západnej“ au pair nás vedie k pokusu o načrtnutie základnej typológie au pair. Jej dva vykonštruované ideálne typy chápeme ako hraničné body kontinua, ktorými vytvárame celú množinu, zahŕňajúcu všetkých konkrétnych au pair. Niekam uprostred tohto kontinua umiestňujeme tretí typ, ktorý je zmesou oboch ideálnych typov, je však natoľko osobitý a na Slovensku obľúbený, že si zaslúži samostatný opis.

Typológia bola zostavená hlavne na základe analyzovaných dát z internetových au pair databáz. Niektoré uvádzané detaily charakteristík jednotlivých typov

boli doplnené pomocou rozhovorov s au pair a podľa analyzovaných motivačných listov. (Tab. č. 6)

Tabuľka č. 6: **Typológia au pair**

	Typ 1 – Au pair zo Západu	Typ 2 – Au pair z Východu
Región pôvodu:	západná Európa	východná Európa
Vek:	18 – 21 rokov	23 – 26 rokov
Pohlavie:	takmer výhradne dievčatá	väčší podiel chlapcov ako v type 1
Typ sídla: ³¹	mesto	vyššie zastúpenie vidieka
Ochota podieľať sa na domácich prácach:	nízka	vysoká
Priemerne plánovaná dĺžka pobytu:	6 – 8 mesiacov	15 mesiacov
Opakovanie au pair pobytov:	nie	áno, viackrát
Impulz k au pair:	au pair ako „čas na vydýchnutie“ pred ďalším štúdiom alebo zamestnaním	dlhodobá nezamestnanosť, prípadne neprijatý na vysokú školu
Au pair ako zárobková činnosť:	nie au pair nevníma ako zárobkovú činnosť, vreckové, ktoré dostáva si neodkladá, často je sponzorovaná vlastnými rodičmi	áno vreckové si odkladá, vreckové predstavuje príjem, niekedy vyšší ako mzda rodičov au pair, nie je sponzorovaná rodičmi

Au pair ako zážitok (typ 1 – au pair zo Západu)

Ideálnotypickými reprezentantmi prvého „mestského, na zážitok orientovaného“ typu sú mladé dievčatá z nemeckých miest, pre ktoré au pair pobyt predstavuje jednorázový zážitok väčšinou tzv. „gap year“, ktorý si doprajú pred nastúpením do práce, prípadne pred štúdiom na vysokej škole.

Tento typ au pair do veľkej miery korešponduje s oficiálnym au pair diskurzom, ktorý predkladajú sprostredkovateľské agentúry a au pair legislatíva – teda au pair ako kultúrna výmena. Zároveň sú predstaviteľky tohto typu najviac zhrozené pri konfrontácii s realitou – ako v rozhovore uviedla jedna slovenská účastníčka programu Au pair USA, ktorá sa na kurzoch angličtiny pre au pair v New Yorku stretla s au pair z viacerých krajín – boli to práve Nemky, ktoré boli najviac zdesené očakávaniami a prístupom amerických rodín k účastníkom programu „kultúrnej výmeny“.

³¹ Opierame sa o analýzu regionálnych rozdielov au pair dopytu v Nemecku, Česku a na Slovensku, ktorá naznačila, že pre nemecké au pair je typický mestský pôvod, zatiaľ čo au pair z Čiech a zo Slovenska pochádzajú vo väčšej miere z menších miest alebo z vidieka. Ukazuje sa, že v Čechách je au pair najobľúbenejšie na Morave, na Slovensku je krajom s najväčším zastúpením au pair dopytu Žilinský kraj. Viac k regionálnym rozdielom au pair dopytu v Bahna (2005).

Priateľstvá tohto typu au pair s au pair z Východu sú relatívne zriedkavé. Možné dôvody naznačuje výpoveď slovenskej au pair, ktorá sa priateli s au pair zo Švédska: „Keď sme sa mali cez víkend stretnúť, ja som vždy minula všetko, čo som v ten týždeň zarobila, ona mala vreckové z domu, tak nemala dôvod šetriť, zatiaľ čo pre mňa bolo to, čo som si ako au pair zarobila, jediným zdrojom príjmov³².“

Au pair ako útek (typ 2 – au pair z Východu)

Na opačnom póle kontinua sú dievčatá a vo väčšej miere ako v type 1 aj chlapci – vid' graf č. 3, reprezentujúci druhý, tzv. „vidiecky emigračný typ“ napr. zo Slovenska, Rumunska a iných krajín strednej a východnej Európy. Au pair tu predstavuje únik zo sociálne slabých pomerov, nezamestnanosti, života bez perspektívy a jedinu legálnu a finančne dostupnú cestu na Západ. Takýto au pair má tendenciu zostať ako au pair dlhšie ako au pair prvého typu (graf č. 5), používa au pair ako stratégiu „opakovanej“ migrácie a spravidla je starší ako predstavitelia prvého typu. (Graf č. 1 a 2)

Bežnou praxou au pair typu 2 je opätovný návrat do krajiny na turistické víza, prípadne snaha získať trvalý pobyt a možnosť legálne pracovať prostredníctvom sobáša s držiteľom pasu hostiteľskej krajiny – ako to na príklade Sloveniek uvádza Sabine Hessonová a Annette Puckhaberová (2004).

Impulzom pre vyskúšanie au pair stratégie je často významná udalosť v osobnej biografii, ktorou môže byť napríklad neprijatie na vysokú školu, strata zamestnania či dlhodobejšia deprivácia, napríklad pretrvávajúci neúspech pri hľadaní práce alebo nespokojnosť s výškou príjmu. Je ľahko predstaviteľné, že au pair s takouto skúsenosťou bude ináč reagovať na požiadavky na neho kladené a jeho miera trpezlivosti voči excesom hostiteľskej rodiny je nepriamo úmerná perspektíve, ktorá sa mu črtá v jeho domovskej krajine.

V prospech tejto typológie hovorí aj zistenie existencie odlišností medzi au pair v rámci Slovenska prostredníctvom porovnávania au pair z Bratislavy a z Martina, ktoré konštatuje Williams a Baláž (2004). Williams a Baláž vo svojom výskume zistili, že úspory, ktoré si au pair priniesli domov, boli omnoho dôležitejšie pre mimobratislavské au pair než pre au pair z Bratislavy. Tvrdia, že bratislavské au pair „... hoci zaznamenali určité ekonomické výhody, videli svoju skúsenosť skôr v rovine sebarealizačnej a kultúrnej“. (2004, s. 1829) Skúsenosť tohto typu au pair charakterizuje Jarmila z Martina:

„Skončila som strednú školu a bola som nezamestnaná. Pochádzam z chudobnej rodiny a nemáme veľa peňazí. Nikdy sme neboli v zahraničí na dovolenke. Chcela som mať svoj vlastný život, moje vlastné peniaze. Tiež som sa chcela

³² Z rozhovoru s bratislavskou au pair.

naučiť cudzie jazyky a zažiť cudzie krajiny..., strávila som 10 mesiacov vo Veľkej Británii ako au pair a získala som Cambridge certifikát v angličtine a francúzštine..., pred dvoma mesiacmi som sa vrátila a odvtedy som nezamestnaná.“ (Williams, A. – Baláž, V., 2004, s. 1828)

Návrat au pair domov môže často znamenať zvýšenie deprivácie pri strete zvýšených očakávaní spôsobených „pohľadom na Západ“ so šedou realitou postkomunistickej krajiny. Objavujúce sa sklamanie je potom často odrazovým mostíkom pre opakovaný au pair pobyt. Skúsenosť tohto typu naznačuje motivačný list dvadsaťročnej Alice z Veľkého Mederu. Zaujímavé je, že Alica sa do Severného Írska vracia aj po pravdepodobne nie veľmi uspokojivej skúsenosti z prvého pobytu.

Volám sa Ali. Narodila som sa 2. decembra 1981 v Komárne na juhozápade Slovenska. Po základnej škole som navštevovala strednú ekonomickú školu v našom meste nazývanom Veľký Meder. Zmaturovala som v roku 2000 s veľmi dobrými výsledkami. Pracovala som v továrni do februára 2001, aby som si zarobila peniaze na cestu do Sev. Írska ako au pair. Bola som umiestnená do rodiny McClurgovcov v Enniskillen a starala som sa o Megan 8, Alistair 10 a Cathy 12. Bolo pre mňa veľmi ťažké byť po prvýkrát ďaleko od domova a ich život bol pre mňa príliš hektický, pretože sa sťahovali. Zostala som dva mesiace. Upratovala som kuchyňu, jedáleň, obývačku a detskú izbu, prala som a žehlila, pomáhala som s varením, ale nikdy som nevarila sama. Tiež som pomáhala s nákupmi, umývala riad a podobne. Keď som sa vrátila domov, začala som pracovať v supermarkete ako administratívna sila. Odišla som 18. júna 2002. Momentálne som nezamestnaná. Rada by som sa vrátila do Severného Írska. Teraz už viem, ako zariadiť, aby bol pobyt príjemný pre rodinu aj pre mňa a čo je najhlavnejšie – pre deti. Alica Š., Veľký Meder, vek: 20; plánovaná dĺžka pobytu: 6 mesiacov; preferovaná krajina: Veľká Británia; dátum nástupu: 1. august 2002 (inzercia na aupairforum.com)

Prázdninová au pair stratégia (typ 3)

Prázdninová stratégia – au pair ako spôsob trávenia letných prázdnin predstavuje špeciálny typ au pair, ktorý vykazuje znaky oboch definovaných ideálnych typov. Ide o prechodný typ, ktorý je krátkodobý a zároveň opakovaný, je stratégiou starších a zároveň vzdelanejších au pair. Ide skôr o spôsob trávenia prázdnin než o únik pred ekonomickou realitou v materskej krajine. Má sebarealizačný charakter ako typ 1, no často je predstupňom k trvalej migrácii podobne ako typ 2. Túto stratégiu využívajú najmä študenti vysokých škôl, ktorí pravidelne na leto odchádzajú do zahraničia ako au pair – často sa vracajú do rodiny, v ktorej strávili aj predošlé prázdniny, prípadne do rodiny, kde boli ako au pair dlhšiu dobu pred tým, ako sa dostali na univerzitu. Viaceré au pair, s ktorými som sa rozprával,

uplatňovali túto stratégiu počas celého štúdia na vysokej škole. Niektoré sa pomocou kontaktov, ktoré získali počas týchto pobytov, plánovali po skončení štúdia na VŠ zamestnať v krajine, v ktorej predtým pôsobili ako au pair.

Rozdelenie výskytu záujemcov o au pair pobyt trvajúci 1 až 3 mesiace je štruktúrované zložitejšie ako ostatné doteraz skúmané charakteristiky. Podľa údajov z databázy aupairforum.com (N = 9719) najchudobnejšie krajiny vysielajúce au pair, ako sú Rumunsko (5,6%), Bulharsko (8%) a krajiny Afriky (3,1%), vykazujú nízke zastúpenie krátkodobých au pair. Podobné zastúpenie ale vykazujú aj Holandsko (4,6%), Írsko (4,9%) a Dánsko (5,5%). Dôvodom nižšieho zastúpenia dopytu po krátkodobých pobytach medzi účastníkmi z vyspelých krajín môže byť zotrvávanie na definícii au pair ako programe kultúrnej výmeny, ktorého cieľom je naučiť sa jazyk. Z tohto pohľadu je pobyt v dĺžke do troch mesiacov prikrátky na zvládnutie jazyka. Na druhom konci stupnice nachádzame Slovensko (26,4%) a jeho susedov Česko (25%) a Poľsko (27,2%) nasledované Rakúskom (23,9%), Francúzskom (21,8%) a Fínskom (21,3%).

Typickým reprezentantom tohto typu by mohla byť Edita, ktorej výpoveď zachytili Williams a Baláž:

„Študovala som na univerzite a vedela som dobre po anglicky, no chcela som sa ešte zdokonaľiť. Byť au pair je jedným z mála dobrých a lacných spôsobov, ako to dosiahnuť. Pracovala som vo VB dvakrát počas mojich prázdnin v roku 1998 a 1999, no už predtým som bola ako au pair v Rakúsku.“ (Williams, A. – Baláž, V., 2004, s. 1828)

Záver: Latentná a manifestná funkcia au pair

Ešte na začiatku deväťdesiatych rokov minulého storočia boli typickými účastníkmi schémy au pair západoeurópske dievčatá zo stredných tried. V priebehu desaťročia sa ťažiskovými účastníkmi au pair pobytov, stále definovaných ako kultúrna výmena, stali Východoeurópanky. Radikálne odlišné životné skúsenosti, materiálne a štrukturálne východiská au pair z postkomunistických krajín ako Slovensko, Česko alebo Maďarsko začali následne meniť obsah pojmu au pair.

Au pair, definovaný ako program kultúrnej výmeny, sa stal v krajinách západnej Európy dôležitou súčasťou rodinnej stratégie starostlivosti o deti. Obraz kultúrnej výmeny zostal len eufemizmom, manifestnou funkciou programu. Program však získal dve nové latentné funkcie – pre hostiteľskú rodinu predstavuje lacnú domácu pracovnú silu a pre au pair je kanálom sprístupňujúcim ekonomické zdroje hostiteľskej krajiny. Rozpor medzi manifestnou a latentnou funkciou au pair vyhovuje obidvom stranám „kultúrnej výmeny“. Au pair sa vyhne stigmatizujúcemu statusu domácej pracovnej sily a jej zamestnávateľa ušetrí náklady,

ktoré by niekomu, kto nemá status „člena rodiny“ – teda domácej pracovnej sile – museli hradiť.

Analyzované dáta naznačujú, že existujú významné rozdiely medzi „au pair z Východu“ a „au pair zo Západu“. „Východná au pair“ je staršia, ochotnejšia pomôcť s domácnosťou, chce zostať dlhšie a nemá inú možnosť zamestnania v krajine, v ktorej sa nachádza ako au pair. S minimálnym záujmom západných mužov o prácu au pair kontrastuje silný záujem mužov z krajín východnej Európy, ktorý prevyšuje existujúci dopyt po mužských au pair a je nepriamym dôkazom systémovej povahy rozdielu medzi dopytom Východu a Západu. Opakovanie a predlžovanie au pair pobytov často vyúsťuje do permanentnej migrácie východnej au pair – napríklad prostredníctvom sobáša.

Po vstupe Slovenska a ostatných krajín strednej a východnej Európy do EÚ au pair pobyt už nie je jedinou cestou na pracovný trh niektorých bohatých krajín Západu³³. Postupne klesajúci záujem o au pair zo Slovenska a ostatných nových členských krajín a rastúci dopyt po službách au pair na Západe bude pravdepodobne kompenzovať vlna au pair z republík bývalého Sovietskeho zväzu. Oproti útlmu záujmu Slovákov o au pair v Európe možno očakávať zachovanie atraktivity Spojených štátov, ktoré zostávajú relatívne nedostupné a zaplatenie cestovných nákladov zo strany hostiteľskej rodiny môže byť lákavým benefitom tejto au pair destinácie.

Miloslav Bahna (1975) vyštudoval sociológiu na Katedre sociológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave a informatiku na Fakulte elektrotechniky a informatiky Slovenskej technickej univerzity v Bratislave. Je odborným pracovníkom Sociologického ústavu SAV a doktorandským študentom sociológie na Katedre sociológie Univerzity Komenského v Bratislave. V súčasnosti sa venuje sociológii migrácie a od roku 2004 sa spolupodieľa na vzniku rodiaceho sa Slovenského archívu sociálnych dát.

LITERATÚRA

- ADDLEY, E., 2002: Not Quite Mary Poppins. The Guardian G2: 2-3.
- ASHTON, C. et. al., 2002: Delivering for children and families. INTER-DEPARTMENTAL CHILDCARE REVIEW – NOVEMBER 2002 [online], 2002, Dostupné na: <http://image.guardian.co.uk/sys-files/Society/documents/2002/11/06/su-children.pdf>
- BAHNA, M., 2005: Krátkodobá migrácia do zahraničia – Ekonomické dimenzie kultúrnej výmeny au pair. Diplomová práca, FF UK, Katedra sociológie

- COX, R., 1999: The role of ethnicity in shaping the domestic employment sector in Britain. Gender, Migration and Domestic Service. J. Henshall Momsen. London, Routledge.
- COX, R., 2000: Exploring the Growth of paid Domestic Labour: A Case Study of London, Geography Volume 85(3).
- COX, R., rukopis: When Vagabond Capitalism Comes Home: Au Pair Employment and Social Reproduction in Britain. Nepublikovaný rukopis.
- COX, R. – NARULA, R., 2003: Playing Happy Families: rules and relationships in au pair employing households in London, England, Gender, Place and Culture. A Journal of Feminist Geography, December 2003, vol. 10, no. 4, pp. 333-344(12)
- EHRENREICH, B. – HOCHSCHILD, A. R., 2003: Global woman: nannies, maids and sex workers in the new economy. Metropolitan Books; 1st edition.
- European Agreement on Au Pair Placement. Council of Europe, 1969. Strasbourg, 24.XI.1969.
- FILADELFIOVÁ, J., rukopis: Správa z výskumu au pair v Anglicku. 1998, nepublikované predbežné výsledky výskumu.
- HAJDÚCHOVÁ, A., 2003: Práca au pair? Denník SME, Príloha 18.6.2003, s. 30-31.
- HENSHALL MOMSEN, J., (ed.), 1999: Gender, Migration and Domestic Service. London, Routledge.
- HESS, S., 2000: Au-pairstvo – migračná stratégia mladých žien zo Slovenska. Aspekt 2/2000 – 1/2001.
- HESS, S. – PUCKHABER, A., 2004: 'big sisters' are better domestic servants?! comments on the booming au pair business. Feminist Review, 2004, vol. 77, no. 1, pp. 65-78(14).
- NEWCOMBE, E., 2004: Temporary migration to the UK as an 'Au Pair': Cultural exchange or reproductive labour? COMPAS, University of Oxford, February 2004, MA dissertation at the University of Sussex.
- JÖRS, R., 2004: Da gibt es viele schwarze Schafe [online]. Echo Online, 16.4.2004, citované, 11.2.2005. Dostupné na: <http://www.echo-online.de/kultur/detail.php3?id=233995>
- WILLIAMS, A. – BALÁŽ, V., 2004: From Private to Public Sphere, the Commodification of the Au Pair Experience? Returned Migrants from Slovakia to the UK. Environment and Planning A 2004, volume 36, pages 1813-1833.

³³ Podľa údajov britského Home Office využilo v roku 2004 už viac ako 13 400 Slovákov legálnu možnosť zamestnať sa vo Veľkej Británii. Časť z nich by ešte pred rokom odchádzala ako au pair.